

PARICHAYA

PREPARATORY COURSE FOR LEVEL 2 OF SAMSKRITA BHARATI EXAMS

परिचयः

परीक्षा-सज्जतावर्गः - पत्राचारसंस्कृतस्य द्वितीयस्तरः

Class 07 – Exercise

Teacher: Kum. Maheshwari

गुरुवन्दनम् – Guruvandanam

गुरुरेव गतिर्गुरुमेव भजे

gurureva gatirgurumeva bhaje

गुरुणैव सहास्मि नमो गुरवे ।

guruṇaiva sahāsmi namo gurave ।

न गुरोऽ परमं शिशुरस्मि गुरोः

na guroऽ paramam̄ śiśurasmi guroḥ

मतिरस्ति गुरौ मम पाहि गुरो ॥

matirasti gurau mama pāhi guro ॥

प्रार्थना - Prayer

ब्रवीमि संस्कृतं वाचा

bravīmi samskṛtam vācā

ध्यायामि संस्कृतं हृदा ।

dhyāyāmi saṃskṛtam hṛdā ।

कुर्वे सेवां च कायेन

kurve sevāṁ ca kāyena

वन्दे संस्कृतमातरम् ॥

vande saṃskṛtamātaram ॥

प्रार्थना - Prayer

यो नरस्संस्कृतव्योम्नि
 ह्यालयं रमते मुदा ।
 संस्कृतिं चैव संस्कारं
 विन्दते नात्र संशयः ॥

yo narassamskrtavyomni
 hyālayam̄ ramate mudā ।
 saṃskṛtim̄ caiva saṃskāram̄
 vindate nātra samśayah ॥

सुभाषितानि

कण्ठपाठः

सुभाषितम्

१६

व्याघ्रीव तिष्ठति जरा परितर्जयन्ती
रोगाश्च शत्रव इव प्रहरन्ति देहम् ।
आयुः परिस्त्रवति भिन्नघटादिवाम्भः
लोकस्तथाप्यहितमाचरतीति चित्रम् ॥

सुभाषितम्

१७

त्यागो गुणो वित्तवतां
वित्तं त्यागवतां गुणः ।
परस्परवियुक्तौ तु
वित्तत्यागौ विडम्बना ॥

सुभाषितम्

१८

न सा सभा यत्र न सन्ति वृद्धाः
वृद्धाः न ते ये न वदन्ति धर्मम् ।
धर्मो न वै यत्र च नास्ति सत्यम्
सत्यं न तद्यच्छलनानुविद्धम् ॥

सुभाषितम्

१९

गुणायन्ते दोषाः सुजनवदने दुर्जनमुखे
गुणा दोषायन्ते तदिदमपि नो विस्मयपदम् ।
महामेघः क्षारं पिबति कुरुते वारि मधुरं
फणी क्षीरं पीत्वा वमति गरलं दुःसहतरम् ॥

सुभाषितम्

२०

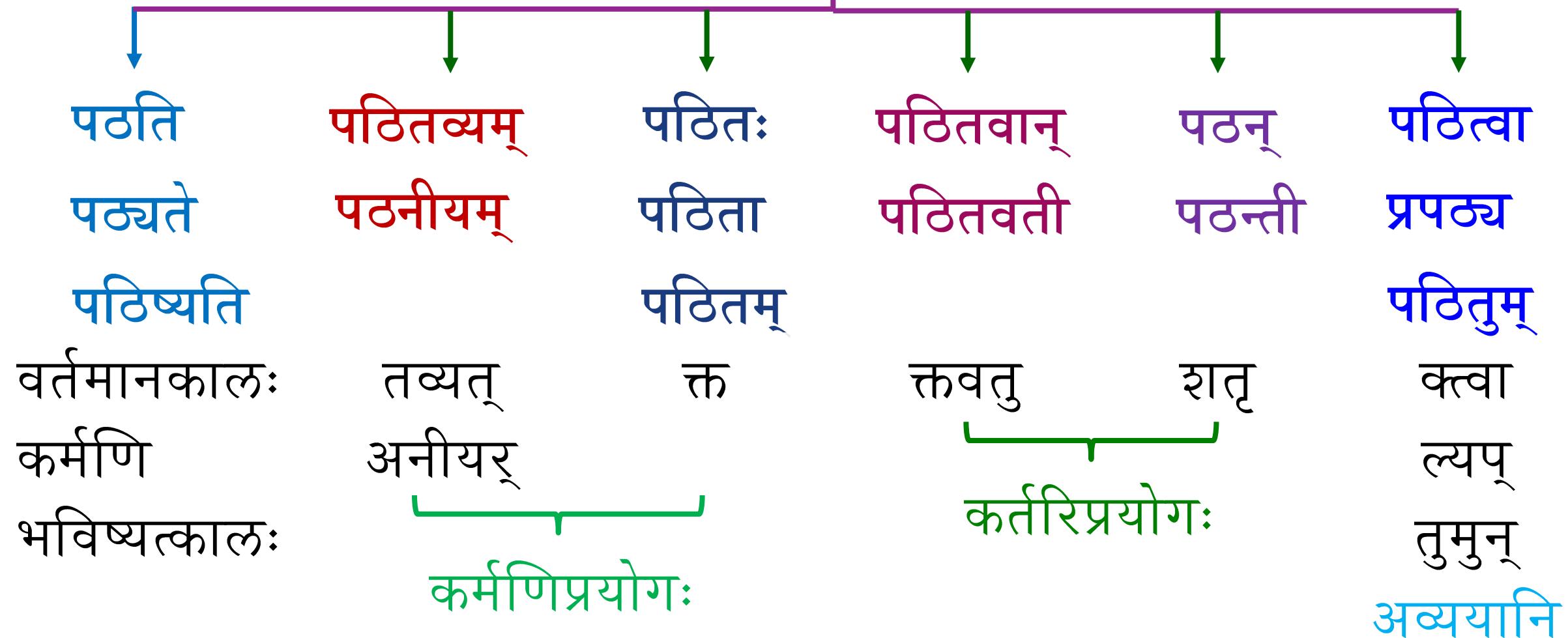
वनेऽपि सिंहा मृगमांसभक्षणो
बुभुक्षिता नैव तृणं चरन्ति ।
एवं कुलीना व्यसनाभिभूता
न नीचकर्माणि समाचरन्ति ॥

पदसङ्ग्रहः

पठ् धातुः

पदसङ्ग्रहः

पठ् धातुः

अभ्यासः

विशेषविशेषणभावः, सन्धिः

I. विशेष्य-विशेषणानि पृथक्करुत ।

Separate the following words into viśeṣya and viśeṣaṇa

नीलः, उन्नतः, वृक्षः, रामः, बुद्धिमान्, छात्रः, उत्तमा, चतुरा, गृहिणी,
बालिका, सुन्दरी, लेखनी, मलिनम्, फलम्, श्वेतम्, द्वारम्, विशालम्, गृहम्,
दश, विद्यालयः

विशेष्यम्

वृक्षः गृहिणी फलम्
रामः बालिका द्वारम् विद्यालयः
छात्रः लेखनी गृहम्

विशेषणम्

नीलः उत्तमा मलिनम्
उन्नतः चतुरा श्वेतम् दश
बुद्धिमान् सुन्दरी विशालम्

II. विशेष्यस्य लिङ्ग-वचनानुसारं ‘सुन्दर’ इति विशेषणम् उपयुज्य, रिक्तस्थानं पूरयत ।

According to the gender and number of the viśesya, fill in the blanks with the appropriate forms of the word ‘सुन्दर’.

उदा - सुन्दरी लेखनी

सुन्दरी लेखनी ।

सुन्दरे पुष्पे ।

सुन्दराः पाठाः ।

सुन्दर्यः बालिकाः ।

सुन्दरः छात्रः ।

सुन्दराभ्यां वस्त्राभ्याम् ।

सुन्दरीषु कथासु ।

सुन्दरं पुस्तकम् ।

सुन्दर्यौ नायौ ।

सुन्दरेभ्यः तरुणेभ्यः ।

III. समुचितविशेषणस्य विभक्तिरूपेण वाक्यानि पूरयत ।

Complete the sentences with a suitable form of **viśeṣaṇa**.

उदा - जनाः धार्मिकाः भवन्तु । अधार्मिकाः न भवन्तु । (अधार्मिक / धार्मिक)

- बालकः अध्ययनशीलः भवतु । निद्राशीलः न भवतु । (निद्राशील/अध्ययनशील)
- चिन्तनम् उत्तमं भवतु । अधमं न भवतु । (उत्तम / अधम)
- वाक्यानि सरलानि भवन्तु । कठिनानि न भवन्तु । (कठिन / सरल)
- जलं निर्मलं भवतु । मलिनं न भवतु । (निर्मल / मलिन)
- छात्राः उत्तीर्णाः भवन्तु । अनुत्तीर्णाः न भवन्तु । (उत्तीर्ण / अनुत्तीर्ण)

IV. विशेष्यानुसारं विशेषणस्य उचित-विभक्तिरूपेण रिक्तस्थानं पूरयत ।

According to the viśeṣya, fill in the suitable form of the viśeṣaṇa

उदा - गायिका _____ स्वरेण गीतं गायति । (मधुर)

गायिका मधुरेण स्वरेण गीतं गायति ।

- रमेशः परीक्षायाम् अधिकान् अङ्कान् प्राप्नोति । अधिक
- द्वाभ्यां बालकाभ्यां सह अहं गच्छामि । द्वि
- गुरुः सुशीलान् छात्रान् पाठ्यति । सुशील

IV. विशेषानुसारं विशेषणस्य उचित-विभक्तिरूपेण रिक्तस्थानं पूरयत ।

According to the viśeṣya, fill in the suitable form of the viśeṣaṇa

- माता खिन्नाभ्यां पुत्राभ्यां फलं दत्त्वा समाधानं करोति । **खिन्न**
- एका लता वृक्षम् आलम्ब्य वर्धते । **एक**
- क्रुद्धे महिले वादं कुरुतः । **क्रुद्ध**
- अहं स्थूलैः अक्षरैः पत्रं लिखामि । **स्थूल**
- चत्वारः बालकाः विशालाभ्यां नयनाभ्यां वीक्षन्ते । **चतुर्, विशाल**

IV. विशेष्यानुसारं विशेषणस्य उचित-विभक्तिरूपेण रिक्तस्थानं पूरयत ।

According to the viśeṣya, fill in the suitable form of the viśeṣana

- नगरे षट् भवनानि निर्मितानि । षष्
 - सस्यश्यामलां भारतमातरं वन्दे । सस्यश्यामला
 - त्रिसृषु स्त्रीषु राधा सुन्दरी अस्ति । त्रि, सुन्दर
 - सर्वेषु जनेषु देवः अस्ति । सर्व

V. सन्धि विभज्य सन्धिनाम निर्दिशत ।

Split the sandhi and identify the sandhi.

नागेन्द्रः	=	ना ग + इ न्द्रः	गुणसन्धिः
वाणीशः	=	वा णी + ई शः	सर्वर्णदीर्घसन्धिः
वसन्तर्तुः	=	वस न्त + ऋ तुः	गुणसन्धिः
भवतूत्साहः	=	भव तु + उ त्साहः	सर्वर्णदीर्घसन्धिः
उत्तमोत्तमम्	=	उत्त म + उ त्तमम्	गुणसन्धिः
प्रत्युवाच	=	प्र ति + उ वाच	यणसन्धिः

V. सन्धि विभज्य सन्धिनाम निर्दिशत ।

Split the sandhi and identify the sandhi.

गृहोपस्थितिः	=	गृह + उपस्थितिः	गुणसन्धिः
कृत्वापि	=	कृत्वा + अपि	सवर्णदीर्घसन्धिः
पक्वोदनम्	=	पक्व + ओदनम्	वृद्धिसन्धिः
यदैव	=	यदा + एव	वृद्धिसन्धिः
राजऋषिः	=	राजा + ऋषिः	प्रकृतिभावः
तस्यायिदम्	=	तस्यै + इदम्	अयादिसन्धिः

V. सन्धि विभज्य सन्धिनाम निर्दिशत ।

Split the sandhi and identify the sandhi.

गुर्वत्र

=

गुरु + अत्र

यण्सन्धिः

कृष्णोऽतिथिः

=

कृष्णो + अतिथिः

पूर्वस्तुपसन्धिः

मन्वन्तरम्

=

मनु + अन्तरम्

यण्सन्धिः

उदाहरणोऽस्मिन्

=

उदाहरणो + अस्मिन्

पूर्वस्तुपसन्धिः

बाला आगतौ

=

बालौ + आगतौ

प्रकृतिभावः (वकारलोपः)

नद्यत्र

=

नदी + अत्र

यण्सन्धिः

VI. सन्धिं कृत्वा सन्धिनाम निर्दिशत ।

Join the words and identify the sandhi.

सुधा + अर्णवः

=

सुधार्णवः

सर्वर्णदीर्घसन्धिः

श्रुत + ऋषिः

=

श्रुतर्षिः

गुणसन्धिः

इति + आचरन्ति

=

इत्याचरन्ति

यणसन्धिः

श्रुते + एतस्मिन्

=

श्रुतयेतस्मिन्

अयादिसन्धिः

वृक्षौ + आरोपितौ

=

वृक्षावारोपितौ

अयादिसन्धिः

वर्षा + ऋतुः

=

वर्षऋतुः

प्रकृतिभावः

VI. सन्धिं कृत्वा सन्धिनाम निर्दिशत ।

Join the words and identify the sandhi.

तौ + एकदा

=

तावेकदा

अयादिसन्धिः

भानु + उदयः

=

भानूदयः

सर्वर्णदीर्घसन्धिः

महा + औत्सुक्यम्

=

महौत्सुक्यम्

वृद्धिसन्धिः

पिता + इति

=

पितेति

गुणसन्धिः

साधु + इदम्

=

साध्विदम्

यण्सन्धिः

नीले + अम्बरे

=

नीलेऽम्बरे

पूर्वरूपसन्धिः

VI. सन्धिं कृत्वा सन्धिनाम निर्दिशत ।

Join the words and identify the sandhi.

पठन्त्यै + एतस्यै

=

पठन्त्ययेतस्यै

अयादिसन्धिः

तत्र + एकदा

=

तत्रैकदा

वृद्धिसन्धिः

गिरि + ईशः

=

गिरीशः

सर्वर्णदीर्घसन्धिः

पितृ + अंशः

=

पित्रंशः

यणसन्धिः

नै + अकः

=

नायकः

अयादिसन्धिः

पुरुष + उत्तमः

=

पुरुषोत्तमः

गुणसन्धिः

रामो + अहसत्

=

रामोऽहसत्

पूर्वरूपसन्धिः

VII. वाक्येषु सन्धिपदं चित्वा सन्धिनाम लिखत ।

Find the Sandhi from the sentences and split, give the name of the Sandhi.

• जनकः राजर्षिः आसीत् ।

राज + ऋषिः

गुणसन्धिः

• पूर्वदिशि भानुदयः भवति ।

भानु + उदयः

सर्वर्णदीर्घसन्धिः

• हिमालयस्य अपरं नाम गिरीशः ।

गिरि + ईशः

सर्वर्णदीर्घसन्धिः

• मात्रा पच्यते ओदनः ।

पच्यते + ओदनः

प्रकृतिभावः (यलोपः)

• सुखासने उपविशतु ।

सुख + आसने

सर्वर्णदीर्घसन्धिः

VII. वाक्येषु सन्धिपदं चित्वा सन्धिनाम लिखत ।

Find the Sandhi from the sentences and split, give the name of the Sandhi.

• विष्णवे नमः ।

विष्णो + ए

अयादिसन्धिः

• भारतस्य राष्ट्रैक्यं जगति

राष्ट्र + ऐक्यं

वृद्धिसन्धिः

प्रसिद्धमस्ति ।

• परोपकाराय इदं शरीरम् ।

पर + उपकाराय

गुणसन्धिः

• तस्मा इमां शाटिकां देहि ।

तस्मै + इमां

प्रकृतिभावः (यलोपः)

VII. वाक्येषु सन्धिपदं चित्वा सन्धिनाम लिखत ।

Find the Sandhi from the sentences and split, give the name of the Sandhi.

• गृहे कोऽपि नास्ति ।

को + अपि

पूर्वरूपसन्धिः

• देवेन्द्रः अमरावत्यां वसति ।

देव + इन्द्रः

गुणसन्धिः

• बालकावागते माता गृहे आसीत् ।

बालकौ + आगते

अयादिसन्धिः

• रामेण सह लक्ष्मणोऽपि वनं

लक्ष्मणो + अपि

पूर्वरूपसन्धिः

गतवान् ।

VII. वाक्येषु सन्धिपदं चित्वा सन्धिनाम् लिखत ।

Find the Sandhi from the sentences and split, give the name of the Sandhi.

• पिता भ्रात्राह्वानं कृतवान् ।

भ्रातृ + आह्वानं

यण्सन्धिः

• बालिका पठन्त्यपि पाठं विस्मृतवान् ।

पठन्ती + अपि

यण्सन्धिः

• नदीष्वपि मीनाः सन्ति ।

नदीषु + अपि

यण्सन्धिः

• सदैव महौत्सुक्यं मास्तु ।

सदा + एव

वृद्धिसन्धिः

महा + औत्सुक्यम्

वृद्धिसन्धिः

मा + अस्तु

सर्वर्णदीर्घसन्धिः

VIII. योजयत ।

Match the following

राम + उपविशति	अयादिसन्धिः
हरे + ए	सर्वर्णदीर्घसन्धिः
सूर्यचन्द्रौ + एतौ	यण्सन्धिः / प्रकृतिभावः
पितृ + अङ्कनी	अयादिसन्धिः
राज + ऋषिः	यण्सन्धिः
गौरी + ईशः	गुणसन्धिः
नारी + ऋणम्	गुणसन्धिः / प्रकृतिभावः
भानु + एव	सर्वर्णदीर्घसन्धिः
वधू + ऊर्मिका	यण्सन्धिः

गुणसन्धिः
अयादिसन्धिः
अयादिसन्धिः
यण्सन्धिः
गुणसन्धिः/प्रकृतिभावः
सर्वर्णदीर्घसन्धिः
यण्सन्धिः / प्रकृतिभावः
यण्सन्धिः
सर्वर्णदीर्घसन्धिः

VIII. योजयत ।

Match the following

माला + इति	गुणसन्धिः / प्रकृतिभावः
ग्राम + ऋषभः	वृद्धिसन्धिः
यत्र + एकम्	गुणसन्धिः
इति + उपायः	प्रकृतिभावः (व-लोपः)
राजा + ऐश्वर्यम्	पूर्वरूपसन्धिः
वृक्षे + अस्ति	अयादिसन्धिः
नरा उदारौ	वृद्धिसन्धिः
हरौ + आगतौ	यण्सन्धिः

गुणसन्धिः
गुणसन्धिः / प्रकृतिभावः
वृद्धिसन्धिः
यण्सन्धिः
वृद्धिसन्धिः
पूर्वरूपसन्धिः
प्रकृतिभावः (वलोपः)
अयादिसन्धिः

Summary

- सुभाषितानि
- पदसङ्कहः
- अभ्यासः - ०२

Reference links

Sandhi – Interactive Tool

<https://www.sanskritfromhome.org/learning-program-details/Sandhi-Bundle-48703>

Ashtadhyayi

<https://ashtadhyayi.com/>

Parichaya WhatsApp Group

<https://chat.whatsapp.com/Dh0k68U1yclJJBshclAC2m>

Mail – Samskrita Bharati

samskritcorrespondence@gmail.com

प्रश्नाः

॥ शान्तिमन्त्रः sāntimantrah ॥

सर्वे भवन्तु सुखिनः

सर्वे सन्तु निरामयाः ।

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु

मा कश्चिद्दुःखभाग्भवेत् ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

sarve bhavantu sukhinah

sarve santu nirāmayāḥ ।

sarve bhadrāṇi paśyantu

mā kaścidduḥkhabhāgabhavet ॥

om̄ sāntih̄ sāntih̄ sāntih̄ ॥

QUESTIONS/DOUBTS?

Email us @

sanskritfromhome@vyomalabs.in

For downloading course-materials, login @

www.sanskritfromhome.org

Subscribe to our youtube channel @

[vyoma-samskrta-pathasala](https://www.youtube.com/c/vyoma-samskrta-pathasala)

Buy our Samskrita-learning products @

www.digitalsanskritguru.com

Support our cause for Samskrita-Samskriti @

vyoma.org

© 2024-25 All the content in this presentation is
the intellectual property of Vyoma Linguistic
Labs Foundation.

All materials shared in our website are purely
for the purpose of personal study.

Replication/reuse in any form without written
permission from the organisation is prohibited.

**CONTRIBUTE now & create a transformation;
link in the description below**

**Thank You
For Watching**

**Don't forget to
Subscribe, Like, Share, Comment**

Click the bell

